

I Stormens ga

C.O'Regan

November 1-7, 2009

Gustav IV Adolf kungliga bana fick ett mkligt slut. Avsatt, frnedrad, frvisades han frn sitt land och spenderade de sista rtiondena av sitt liv i knappa omstndigheter p kontinenten. Frtjnade han ett sdant de? Bde ja och nej. Visserligen r det rykte ssom galenpanna som prglade hans eftermle starkt verdrivet, dock det kan knappast frnekas att han var en svag, om n principfast regent, helt i hnderna p sina oplitliga rdgivare, och utan uns av det 'savoiere faire' som varje politiker mste tnjuta. Hans far hade drivit en politik med udd mot den etablerade aristokratin, och drmed trots sitt utsvvande levnadsstt, tnjutit ett starkt folkligt std. Detta hade straffat sig och han hade utsatts fr ett regelrtt attentat, som visserligen hade klantats till, skotten trffade i magen snarare n i brstet, men med den tidens primitiva sjukvrd, visade sig konsekvenserna sig fatala s smningom trots allt. Den frmyndarregering som sedan kom till stnd, spelade den mrdade kungens bror en allt annat n fredmlig roll, och den stackars pojken omsvrmades frn frsta stund av sina fiender. Att gra rent hus med dessa var ngonting som gick utver hans frnga. Detta skulle vara illa nog under normala omstndigheter, men dessa rdde knappast under sekelskiftet 1700-1800 som helt dominerades av Napoleon. Gentemot Napoleon intog den unge kungen en principfast och kompromissls instllning, vilket givetsvis gick helt i stv mot den Napoleonbeundran som var allmnt utbredd. Den politiska situationen var kaotisk med stndiga alliansbrytningar. England var den enda fasta allierade, men dess frhllande till Sverige var styvmoderligt och alltsom oftast direkt hotande. Under en kortare tid var Sverige i allians med Danmark och Ryssland, de tv arvfiendena, men det storpolitiska spelet innebar snart att dessa istllet allierade sig med Napoleon och som fljd angreps Sverige p tv fronter. Situationen tedde sig s desperat att rykten om en frestende delning av riket, likt den som Polen ett rtionde tidigare hade utsatts fr, var allmnt utbredda. Fljden blev att den svenska krigsmaktens agerande, speciellt p den fisnak sidfan, utmrktes av defaitism. Den ldrige generalen Klingspor, som grtande hade bett om att f behlla sin position (och kungen hade fallit till fga) drev frsiktighetens strategi bortom allt sunt militrt frnuft och utlmnade hela den finska landsdelen till ryssarna. Kommendanten p Sveaborg Cronstedts kapitulation som var nrmast att betrakta som ett frderi, satte den sista spiken i likkistan. S smningom stod ryska trupper p svensk mark och det var inte lngre en frga om att dra grnsen mellan Ryssland och Finland utan mellan Ryssland och Sverige. Ryssarna hade dessutom intagit land och hotade Stockholm. I detta prekra lge gjordes i mars 1809 en statskupp, och det r om denna statskupp boken framfr allt handlar om.

Kriget hade uppenbarligen inte frts p bsta stt, men var detta kungens fel och hade kuppmaakarna ett bttre alternativ? Visst kan kungen lastas, hans underlthenhet att avskeda den gamle oduglingen Klingspor var givetvis ofrltigt, men hans kontroll ver den interna statsapparaten var mycket begrnsad. Han var stndigt vilseledd nr det glldde statens finanser och drmed dess mjligheter att rusta, och troligen var hans direkta kontakter med krigsmakten mycket bristfliga. Nr det glldde utrikespolitiken och frhandlingarna med England

och krigssubsidier drifrn var han betydligt mera framngnsrik. Kuppmakarna hade inget alternativ och de led dessutom av att icke vara legitimerade, och den ryske tsaren var knappast ver sig villig att frhandla med dem. Ett fascinerade scenario hade varit om de ryska trupperna hade marscherat in i Stockholm och krvt den avsatte kungens terinsttning. Vad fr maktbas skulle den d terupprttade Gustav IV ha haft? Skulle han inte ha blivit en lydskonung regerande ver ett stympat och osjlvstndigt rike? Men om detta blev intet.

Sjlva avsttningen av kungen blev farsartat och ven om kuppmakarna hade mycket begrnsat std s var entusiasmen fr kungens sak om mjligt nnu svalare. En handfull mn vermannade den spenslige och skrckslagne regenten mycket enkelt, men denne lyckades dock fly sina vedersakare bara fr att ltt bli infngad p slottsgrden. Hade kungens lojala pommerska trupper agerat hade givetvis denna kidnappning kvvts i sin linda, men som sagt vad ingen lyfte ett finger.

Kungen frdes till Gripsholms slott dr han hll fngslad och isolerad frn sin familj under ngra mnader under det att frenetiska frsk att retroaktivt legalisera kuppen fregick. En riksdag sammakallades, alla frsk frn de kungatrogna kvstes hnsynslst. Och som tidigare spelade kungens farbror en frdisk roll, och det r typiskt fr den avsatte kungens naivitet att han aldrig riktigt frstod att denne, hans slkting och presumptive vn, var p hans fienders sida.

Det var illa nog att avsga sig sin krona, men man misstnker att kungen innerst inne nog var gansa lttad ver att slippa oket, men att hans son kronprinsen skulle frmenas sin rttmtiga arvsrtt var ngonting helt annat, men det var frst i och med att farbrodern, frvirrad och smtt dement dessutom, tilltrdde tronen som Carl XIII (med rttta ansedd som Sveriges smste kung i modern tid) som familjen kunde terfrnas ute p Gripsholm. (Och frfattaren tecknar ett nrmast idylliskt portrt av en gedigen familjelycka.) Situationen var i lngden ohllbar och kungen med sin familj mste fr eller senare frvisas ut ur landet. Inte alltfr nra, ty det kunde vara farligt, ej heller allt fr lngt bort, ty man mste kunna hlla gonen p honom. Valet fll p Schweiz till den avsatte monarkens frtvivlan.

Till kuppmakarnas frtret visade det sig att kungen var mycket populr ute p kontinenten. Han hyllades av folkmassorna i Stralsund och betraktades allmnt ssom en principfast och modig motstndare till Napoleon. terigen, med ett minimum av politisk fingertopp-sknsla hade han ltt kunnat bygga upp en maktbas. Men detta lg inte fr honom, istllet skilde han sig snart frn sin fru, hon som hade utgjort ett sdant starkt personligt std, och fr stolt att acceptera underhll frn den svenska staten framlevde han sitt liv i armod och avlade ett antal okta barn.

Kungens avsttning hade ett mer eller mindre farsartat efterspel eftersom den nye regenten var barnls. Denna hade frst adopterat en dansk prins, verbeflhavare fr de norska trupper som fallit svenskarna i ryggen, men denna visade sig sjuklig och kollapsade frn hstryggen och dog. Illa kvickt vxte rykten om frgiftning rum, och i samband med hans begravning s lynchades den svenska hovmannen Axel vin Fersen (knd fr att troligen ha varit den franska drottningen Marie Antoinettes lskare och fr att ha arrangerat det misslyckade fritagningsfrsket av den franska kungafamiljen) och misshandlades grovt under ett par timmar alltmedan trupper sg p. Det r i efterhand ganska klart att detta var ett mord utfrt med myndigheternas goda minne. En folkmassa hade uppviglats och stimulerats med riklig tillng till alkohol. Ingen av hjrnorna bakom tilltaget bragtes till rttvisan.

Vad som hnde sedan r vad man sger historia. Den franska Bernadotte familjen etablerades p den svenska tronen, dr de suttit i snart tv hundra r, och varje samrre med den gamle kungen och hans ttlingar och tronpretendenter var belagt med ddstraff. Det var frst i samband med kronprinsen Gustav's frmlning med Victoria av Baden, i sjlva verket en ttling, som kvarlevorna av Gutav IV terbrdades till Sverige, inte lngt efter att dennes ldste son Gustav hade avlidit. Och s sluter frfattaren cirkeln. Det gustavianska blodet flyter framgent i dne svenska kungliga slkten. Vad nu detta kan betyda utver det rent sentimentala.

Liverpool, November 13, 2009 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden* ulfp@chalmers.se ■